

ВІДГУК

опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету

БІДЮК НАТАЛІ МИХАЙЛІВНИ про дисертаційне дослідження
РУБЛЬОВОЇ НАТАЛІ ОЛЕКСАНДРІВНИ

«Формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти», представлене на здобуття
ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Актуальність теми дослідження Рубльової Н. О. не викликає сумніву, оскільки зумовлена низкою чинників, зокрема: інформатизацією та цифровізацією всіх сфер життєдіяльності; реалізацією заходів та завдань державних документів щодо розвитку цифрової економіки та суспільства; реформуванням української системи освіти зростанням вимог НУШ до якості професійної підготовки та діяльності, компетентності педагогів в умовах створення цифрового інформаційно-освітнього середовища; масовим переходом закладів освіти до змішаного формату навчання з використанням цифрових платформ, сервісів і ресурсів; необхідністю науково-педагогічного переосмислення концептів «цифрове суспільство», «цифрові технології», «цифрова грамотність», «цифрова компетентність», «цифрове інформаційно-освітнє середовище»; потребою педагогів у неперервному професійному саморозвитку та творчій самореалізації в інформаційно-освітньому просторі, зокрема набутті професійного досвіду в царині цифрових технологій тощо. Відтак, здобувачкою запропоновано шляхи формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти.

Свідченням фундаментальності роботи є її зв'язок із тематичними планами наукових досліджень кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки «Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності в майбутніх учителів початкової школи у контексті інтеграції в європейський освітній простір» (державний реєстраційний номер 0119U000671), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти «Проектування інноваційного освітнього середовища післядипломної освіти як умова реалізації індивідуальної освітньої траєкторії педагога» (державний реєстраційний номер 0120U105777), де здобувачкою обґрунтовано тему та шляхи її практичної реалізації «Цифрова компетентність та інтерактивне спілкування як засоби для підвищення фахової майстерності педагогів». Тему дисертації затверджено вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 12 від 23.11.2021 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертанткою обґрунтовано теоретичні та організаційно-педагогічні засади формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти.

3. Нові факти, одержані здобувачем. У дисертаційній роботі *вперше: обґрунтовано та визначено сукупність педагогічних умов формування цифрової компетентності педагогів (діджиталізація освітнього простору, що забезпечує формування у вчителів позитивної мотивації до оволодіння цифровою компетентністю; моделювання педагогічної діяльності вчителя, насиченої застосуванням цифрових засобів навчання; розвиток здатностей педагогів до роботи із цифровими ресурсами й засобами навчання) та експериментально перевірена ефективність їх упровадження в ІОС неперервної освіти; розроблено структурно-функційну модель формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти, що складається з компонентного, критеріального, функційного блоків та враховує внутрішні й зовнішні чинники, які впливають на формування цифрової компетентності педагогів; конкретизовано компоненти як базові інваріанти цифрової компетентності педагогів у вигляді таких здатностей: особистісно-спонукальний (здатність поповнювати свої дидактичні та методичні знання про можливості й специфіку використання сучасних цифрових технологій; до алгоритмічного мислення, до впровадження цифрових технологій в освітній процес; до доцільного і ергономічного використання техніки та програмного забезпечення, електронних навчальних матеріалів, цифрових програмних продуктів у професійній діяльності та дотримання академічної доброчесності; пізнавально-комунікативний (здатність формулювати інформаційні потреби, знаходити, отримувати, аналізувати, систематизувати та генерувати цифрові дані й інформацію, використовувати новітні цифрові методи і технології у професійній діяльності для організації освітнього процесу, здатність до онлайн-комунікації з учасниками освітнього процесу у різних формах та до визначення власного рівня цифрової компетентності); інструментально-рефлексивний (здатність до пошуку, розуміння, обробки, організації та зберігання цифрової інформації, її критичного осмислення, сформованість технічних навичок та технологічних умінь, комплексних цифрових знань, необхідних для здійснення професійної діяльності, здатність створювати і використовувати педагогічні технології, відповідні методики контролю та оцінювання знань учнів, самооцінки власної професійної майстерності, її відповідності вимогам виду діяльності в напрямках, що враховують особливості конкретної предметної галузі та вміння добирати цифрові технології для оцінки, контролю та самооцінки знань у межах різних навчальних дисциплін і опрацювання результатів оцінювання за допомогою цифрових технологій); уточнено сутність ключових понять дослідження («цифровізація», «цифровізація освіти», «цифрові технології», «цифрова компетентність педагога», «інформаційно-освітнє середовище», «рамка*

цифрової компетентності», «педагогічні умови», «неперервна освіта»); *удосконалено* змістове наповнення та методичний супровід процесу формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти; *набули подальшого розвитку* теоретико-методичні та технологічні аспекти формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти на засадах компетентнісного підходу та цифровізації освіти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Новизна і вірогідність обґрунтованих положень і висновків дисертації забезпечено використанням комплексу теоретичних та емпіричних методів відповідно до мети та завдань дослідження; аналізом достатнього обсягу наукових джерел (222 найменування), широкої нормативно-правової бази та науково-методичного забезпечення післядипломної педагогічної освіти, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу 5 обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти (Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 323/01-16 від 27.06.2023 р), Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-12/468-1 від 12.06.2023 р.), Волинського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 279а/02-13 від 30.05.2023 р.), Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-08/198/1 від 05.06.2023 р.), Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01/330/1 від 31.05.2023 р.)).

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Висновкам та розробкам, які представлені в дисертації, властива повнота та логічність викладу, високий рівень обґрунтованості й достовірності.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Рубльовою Н.О. розроблено методичні рекомендації («Формування цифрової компетентності педагогів: від теорії до практики») і спецкурси («Цифрова компетентність та інформаційна гігієна – складові фахової майстерності педагога», «Цифрові вміння педагогів: онлайн навчання – розширюємо можливості GOOGLE MEET») для фахових дисциплін, що спрямовані на формування цифрової компетентності педагогів в ІОС неперервної освіти з інтеграцією предметної підготовки й налагодження міжпредметних зв'язків, зреалізованих на базисі застосування цифрових засобів навчання.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні і практичні положення можуть слугувати науковою основою у процесі модернізації системи післядипломної педагогічної освіти, для розроблення концептуальних та нормативних документів із розвитку та удосконалення професійних компетентностей педагогів в умовах цифровізації

системи освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів післядипломної педагогічної освіти, які здійснюють підвищення кваліфікації педагогів, для розроблення навчальних і методичних посібників, для вдосконалення теоретико-методичної й технологічної складової формування цифрової компетентності педагогів в ІОС неперервної освіти. Одержані практичні результати можуть бути використані науковцями, здобувачами, вчителями для проведення досліджень.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (222 найменування), 19 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 343 сторінки, основний текст викладено на 233 сторінках. Дослідження містить 26 таблиць та 14 рисунків. Логіка викладу наукового пошуку цілком розкриває досягнення поставлених завдань. Зміст дисертації достатньою мірою розкриває її ключові аспекти.

У першому розділі **«ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»** авторкою узагальнено результати аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з дослідженої проблеми; схарактеризовано зміст ключових понять («цифрова компетентність», «неперервна освіта», «інформаційно-освітнє середовище», «компетентність», «готовність», «здатність», «ергономіка», «цифрова освіта», «цифрова компетентність педагога»); окреслено проблемні аспекти формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти; обґрунтовано зміст та сутнісні характеристики феномену «цифрова компетентність педагога»; обґрунтовано психолого-педагогічні та ергономічні засади формування цифрової компетентності педагогів в середовищі неперервної освіти.

Рубльовою Н. О. здійснено розгляд механізмів цифровізації освіти на глобальному світовому та національно-державному рівнях, а також на рівні індивідуальної діяльності педагога. Показано, що цифровізація освіти породжує цифрове навчання, онлайн педагогіку, гібридну педагогіку та критичну цифрову педагогіку як нові освітні форми, обумовлює суттєві зміни в освітній діяльності педагога, і, як наслідок, актуалізує проблему створення нових, інноваційних підходів до підвищення кваліфікації педагогів в умовах інформаційно-освітнього середовища неперервної освіти, формування здатності до володіння цифровими технологіями та їх цілеспрямованого застосування у професійній діяльності, формування у педагогів цифрової компетентності.

Заслужують на увагу виокремлені здобувачкою комплексні ергономічні показники формування цифрової компетентності педагогів: дієвість, освоєність, керованість, обслуговуваність.

Авторкою здійснено комплексний аналіз процесів комп'ютеризації освітнього процесу та пов'язаних із ними психолого-педагогічних

особливостей діяльності педагогів, тенденцій і відповідних змін, що відображаються у нових інноваційних формах, методах і технологіях діяльності педагогів та використовуються при формуванні цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти.

За результатами термінологічного та структурно-логічного аналізу ключових понять дослідження Рубльовою Н.О. запропоновано авторське тлумачення ключового поняття «*цифрова компетентність педагога*» – як інтегрований результат особистості педагога з оволодіння сучасними цифровими та інформаційними технологіями та їх застосування у професійній педагогічній діяльності, що ґрунтується на основі оволодіння педагогом освітньо-змістовим, практично-діяльним і мотиваційно-рефлексивним компонентами досвіду роботи з різноманітною інформацією, є динамічним утворенням, зі складною структурою і має метадисциплінарний характер формування у середовищі неперервної освіти.

У другому розділі «**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**» авторкою з'ясовано реальний стан сформованості цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти; обґрунтовано структурно-компонентну та критеріально-рівневу характеристику цифрової компетентності педагогів; цілком правомірно визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування цифрової компетентності педагогів.

Авторкою зроблено висновок, що можливості неперервної освіти у формуванні цифрової компетентності педагогів зреалізуються за допомогою як формальної та інформальної освіти, щоб задовольнити потреби педагогів стосовно формування цифрової компетентності, інститутам системи післядипломної педагогічної освіти необхідно відмовитись від уніфікації освітнього процесу і використовувати інноваційні авторські методики, варіативний та системний підхід до підбору технологій, механізмів, форм та методів навчання, урізноманітнювати аудиторну та педагогічну практики.

Заслуговує на увагу визначена структура цифрової компетентності педагога, яка містить такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-навчальний, операційно-діяльний; з'ясовано їх зміст і значущість; доведено необхідність їх формування. Визначений здобувачкою критеріальний апарат є належно структурованим. Запропоновані критерії (особистісно-спонукальний, пізнавально-комунікативний, інструментально-рефлексивний) супроводжуються чіткою характеристикою за показниками, які, на нашу думку, цілком повно відображають зміст структурних компонентів.

У розділі авторкою доведено що, успішність розв'язання комплексу питань щодо формування цифрової компетентності педагогів прямо залежить від створених та зrealізованих у процесі фахового вдосконалення в

інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти означених педагогічних умов, а саме: стимулювання позитивної мотивації до набуття ґрунтовних теоретичних знань та практичних умінь для покращення рівня власної цифрової компетентності педагогів у процесі підвищення кваліфікації в середовищі неперервної освіти, інтеграція різних форм організації освітнього процесу в системі післядипломної педагогічної освіти з метою систематизації, розширення та поглиблення знань, забезпечення рефлексивної активності педагогів та неперервності розвитку цифрової компетентності з метою самовдосконалення в контексті формування цифрової компетентності в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти.

У третьому розділі **«ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»** авторкою розроблено структурно-функційну модель формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти; здійснено експериментальну перевірку ефективності визначених педагогічних умов.

У розділі обґрунтовано структурно-функційну модель формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти (Рис. 3.2.), що відображає функційні зв'язки між її складниками та елементами, візуалізує прямий та зворотній вплив чинників і педагогічних умов на формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти в комплексному поєднанні, де логічним сполучником між метою і результатом та одночасно представленням усього процесу формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти є педагогічні умови, що детермінують виділені складники означеної структурно-функційної моделі.

Якісні зміни у формуванні цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти досягнуто і завдяки системному використанню розробленого авторкою діагностичного та методичного супроводу цього процесу.

Упровадження запропонованої структурно-функційної моделі із урахуванням виокремлених педагогічних умов реалізовувалося поетапно в процесі неперервної освіти (під час проходження курсів підвищення кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти та міжкурсний період) відповідно до розробленої авторкою програми проведення педагогічного експерименту.

Точність результатів проведеного експериментального дослідження й достовірність даних, що були отримані у процесі педагогічного експерименту, верифіковані статистично за допомогою t-критерію Стьюдента.

Дисертаційна робота Рубльової Н.О. є результатом самостійних досліджень, не містить елементів плагиату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Дисертація характеризується єдністю змісту, відповідає вимогам щодо її оформлення, враховує особливості наукового стилю.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, зауважимо, що деякі положення мають дискусійний характер:

1. У першому розділі дисертації при висвітленні теоретичних аспектів формування цифрової компетентності педагогів доцільно було б більш чітко визначити основні підходи та розбіжності у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців з даної проблеми, виявити групи досліджень, їх основні здобутки та невирішені питання, виокремити позитивні тенденції й труднощі у процесі формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти,

2. На нашу думку, обґрунтовані у п. 3.1. методологічні підходи, які покладено в основу формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти, варто було доповнити андрагогічним, а також обґрунтувати загальнодактичні та специфічні принципи.

3. У розробленій структурно-функційній моделі (рис. 3.2) доцільно було б виокремити й обґрунтувати взаємопов'язані блоки, в яких відобразити соціально-цільові, теоретико-методологічні, змістові, організаційно-методичні та діагностично-результативні аспекти формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти.

4. Вважаємо, що інформацію, представлену у таблиці 3.1 (Цифрові підкомпетентності цифрової компетентності педагогів, що продукує цифрова освіта), логічно було б перенести в перший або другий розділ, які присвячені теоретичним аспектам формування цифрової компетентності та з'ясування її структури.

5. У кінці кожного розділу роботи необхідно було подати опубліковані праці автора, в яких висвітлено основні результати розділу, а відтак, відповідно, представити публікації у загальному переліку використаних джерел.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні результати дослідження відображено в 25 публікаціях, з них: 1 – стаття в міжнародному науковому виданні, що входить до науково метричної бази Web of Science, 5 – статті в наукових фахових виданнях України, 3 – статті в інших наукових (науково-методичних) виданнях, 13 – матеріали конференцій та 3 публікації (видання) науково-методичного характеру.

10. Висновок

Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та суттєво не впливають на загальний високий науково-теоретичний рівень дисертаційної роботи, а також не знижують загального позитивного враження від якості виконаного дослідження, лише мають на меті зосередити увагу на більш докладному вивченні окремих проблем педагогічної науки і практики.

На підставі зазначеного дисертаційна робота Рубльової Наталі Олександрівни «Формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти» виконана на актуальну тему, за змістом, науковою новизною, повнотою проведених досліджень та якістю отриманих результатів відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка Рубльова Наталя Олександрівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іншомовної освіти і
міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету

Наталя БІДЮК

Підпис Бідюк Н.М. засвідчує:

проректор з наукової роботи ХНУ

Олег СИНЮК